

1 Analyticus en bruggenbouwer

Gerben Bruinsma, Wim Huisman, Wim Bernasco & Stijn Ruiter

Introductie

Op 13 september 2013 ging Henk Elffers met emeritaat. Een bijzonder mens met een bijzondere carrière. Dit *Liber amicorum* is bedoeld als eerbetoon aan de vele bijdragen die hij geleverd heeft aan de wetenschap.

De titel van deze inleiding weerspiegelt twee eigenschappen die persoon en werk van Henk kenmerken: analyticus en bruggenbouwer. Henk is opgeleid als wiskundige, begon zijn wetenschappelijke loopbaan in de wiskunde en is, ondanks zijn langdurige verblijf onder sociaal wetenschappers en juristen, in werk en denken altijd een wiskundige gebleven: iemand die probeert complexe verschijnselen te begrijpen vanuit eenvoudige grondbeginselen. Ondanks het feit dat hij als wiskundige een buitenbeentje is in de sociale en juridische wetenschappen, is Henk bij uitstek een bruggenbouwer geworden tussen uiteenlopende groepen, onderzoekstradities en disciplines. Iemand noemde hem ooit ‘de olie van de organisatie’, een eretitel die onderstreept hoe goed Henk in staat is om mensen bijeen te brengen en samen te laten werken, maar die eigenlijk te zwak is uitgedrukt omdat Henks verbindende rol zich allerminst beperkt tot zijn directe werkring. Zijn vermogen om bruggen te bouwen is niet los te zien van zijn persoonlijkheid: toegankelijk en oprecht geïnteresseerd in de denk- en belevingswereld van anderen.

Voor directe collega’s en vrienden was het vanzelfsprekend dat zijn afscheid niet in stilte voorbij mocht gaan. Een vriendenboek mocht niet ontbreken. Het verbaast ons allerminst dat we zeer veel vrienden en collega’s bereid gevonden hebben een bijdrage aan deze afscheidsbundel te schrijven: mensen die samen met Henk hebben gepubliceerd, die anderszins intensief met hem hebben samengewerkt of die door Henk zijn begeleid bij het schrijven van hun proefschrift.

In deze inleiding doen we een poging om Henk te karakteriseren en om zijn belangrijkste wapenfeiten te beschrijven. Eerst schetsen wij summier zijn carrière. Daarna komen de belangrijkste thema’s in zijn werk aan bod en de bijdragen die hij aan die thema’s heeft geleverd. Vervolgens staat de persoon Henk centraal. Voor zijn gehele publicatielijst verwijzen wij de

lezer naar Henks bibliografie, aan het eind van dit boek.¹ Tot slot leggen wij verantwoording af over de totstandkoming van dit *Liber amicorum*.

Wetenschappelijke carrière: van wiskunde naar strafrechtswetenschappen

Henk Elffers is geboren op 7 augustus 1948 in de stad waaraan hij zijn hart heeft verpaid: Amsterdam. In die dagen ging een jongen met zijn kwaliteiten vanzelfsprekend naar het Gymnasium, een opleiding die hij wegens een gezinsverhuizing in Schiedam afrondde (1966). Daarna keerde Henk weer terug naar Amsterdam om daar wiskunde te studeren aan de Gemeentelijke Universiteit (de tegenwoordige Universiteit van Amsterdam). Zijn doctoraal examen (we zeggen nu *Master*) werd met het predicaat *cum laude* afgerond (1973). Zijn specialisaties waren waarschijnlijkheidsrekening en wiskundige statistiek.

De toenmalige wetenschappelijke staf zag al tijdens zijn studie zijn talenten en nam hem tussen 1970 en 1976 eerst in dienst als student-assistent, later als wetenschappelijk medewerker mathematische statistiek bij het Mathematisch Centrum (het huidige Centrum voor Wiskunde en Informatica (CWI), van NWO). Zijn positie was ondergebracht bij de afdeling waar wetenschappers uit diverse disciplines terecht konden voor advies over statistische vraagstukken. Dat waren in die tijd voornamelijk gammawetenschappers. Die periode heeft hem vermoedelijk geleerd open te staan voor vraagstukken van andere disciplines dan de statistiek en wiskunde. Henk was in zijn element in zijn functie bij het Mathematisch Centrum. De wending die zijn loopbaan zou gaan nemen vond zijn oorsprong dan ook buiten de werkring zelf.

Henk en zijn echtgenote Els wilden de zorg voor hun drie dochters graag samen delen, maar Henks verzoek om zijn werk in deeltijd te mogen uitvoeren was voor de toenmalige leiding van het Mathematisch Centrum onbespreekbaar (“een echte wetenschapper is dat de hele dag”). In deeltijd werken kon Henk wel bij de vakgroep Algemene Sociale Geografie van de Universiteit Utrecht, waar hij dan ook in 1976 zijn loopbaan voortzette als wetenschappelijk medewerker geografische statistiek. In Utrecht heeft hij zich met uiteenlopende onderwerpen bezig gehouden, maar vooral ook met doceren (een promotiestelsel zoals we dat nu kennen, bestond in die dagen nog niet).

In 1980 maakte hij de overstap naar Rotterdam (maar hij bleef de volgende twintig jaren van Amsterdam Zuid naar de Maasstad op en neer pendelen) om als hoofd onderzoekszaken van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Erasmus Universiteit aan de slag te gaan. Op die faculteit leerde hij

---

¹Met dank aan Peter van der Voort, bibliothecarus en documentalist bij het NSCR.

Dick Hessing kennen, één van zijn beste vrienden en zijn latere promotor. In 1989 werd hij er UD onderzoekmethoden en in 1992 UHD methoden en technieken van de sociaalwetenschappelijke bestudering van het recht. In 1991 promoveerde Henk bij Hessing en Christiaanse (belastingrecht) aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam op het proefschrift *Income tax evasion: Theory and measurement* (hierover later meer). Met Hessing werkte Henk in die twintig jaar veel en intensief samen. Zij vulden elkaar uitstekend aan, waarbij Hessing vaak de ‘wilde’ ideeën opperde en het Henks rol was deze naar haalbare wetenschappelijke vragen en producten te vertalen. De voortdurende bezuinigingen en de slechter wordende financiële positie van de faculteit hadden echter een ongunstige invloed op het onderzoeksklimaat.

Het was dan ook niet vreemd dat Henk in 2000 een aanbod om het NSCR te komen versterken graag accepteerde. Bij het NSCR zette Henk zich als senior onderzoeker in om het geografisch criminologische onderzoek verder te ontwikkelen. De geografische criminologie was een specialisatie die in Nederland nog niet bestond. Zijn nieuwe functie paste uitstekend bij zijn werkervaring in zowel de wiskunde als de geografie. Hij werd niet lang daarna coördinator van de themagroep ‘Mobiliteit en Spreiding van Criminaliteit’. Die benoeming weerhield hem er echter niet van zich ook met strafrechtelijke en rechtspsychologische vraagstukken bezig te houden. Met Jan de Keijser, Marijke Malsch en Peter van Koppen heeft hij op het NSCR in menig onderzoek van de themagroep ‘Burger en Strafrechtelijk Systeem’ geparticipeerd. Eerst in Leiden tussen de weilanden op het *Science Park*, vanaf 2009 op de campus van de Vrije Universiteit in Amsterdam (hij had tegen deze verhuizing om voor de hand liggende redenen helemaal geen bezwaar).

In 2001 volgde de uitnodiging om Peter van Koppen als hoogleraar rechtspsychologie aan de Universiteit Antwerpen op te volgen. Voor de invulling van die leerstoel was een dag per week ingeruimd, en Henk bleef daarnaast dan ook zijn spilfunctie verzorgen bij het NSCR. In Antwerpen verzorgde Henk het onderwijs in de rechtspsychologie, en adviseerde hij collega’s over het opzetten van empirisch onderzoek. Voor het opzetten van een afzonderlijke onderzoeklijn was uiteraard weinig ruimte. In zijn oratie *De rationele regelovertreder* (Elffers, 2005), betoonde Henk zich een warm voorstander van de rationele keuzetheorie.

In 2007 accepteerde hij de uitnodiging van de Vrije Universiteit om in deeltijd hoogleraar ‘Empirische bestudering van de strafrechtspleging’ te worden, om de nieuwe en flink groeiende opleiding criminologie en de daarbij behorende jonge staf te versterken. In die hoedanigheid gaf hij eerst het vak *Inleiding criminologie* voor eerstejaars bachelor studenten en later vakken als *Spatial criminology*. Hij begeleidde veel bachelorgroepjes bij hun eerste stappen in het (empirisch)-criminologische onderzoek. Voor promovendi gaf hij een cursus verdiepende *Research designs*. Hij spande zich in om onderzoekers van de Vrije Universiteit met elkaar te verbinden en met die van

het NSCR. Zij oratie aan de Vrije Universiteit, *Een straffe aanpak* was een poging om de maatschappelijke roep om strenger te straffen op grond van wetenschappelijke argumenten en onderzoekresultaten te bekritisieren.

Gedurende zijn jaren bij het NSCR heeft Henk zich laten zien als een veelzijdig onderzoeker die zich niet alleen nationaal maar ook internationaal manifesteerde. Als deelnemer aan vele internationale workshops en congressen kent iedereen Henk, en kent Henk iedereen. Een bruggenbouwer *pur sang*.

Hoofdthema's in zijn werk

De veelzijdige loopbaan van Henk maakt het moeilijk zijn werk in één of twee thema's te categoriseren. Hij werkte in al die jaren samen met wetenschappers uit allerlei disciplines, en de keuze van het onderwerp of van de onderzoeksvraag was vaak afhankelijk van de aard van die samenwerking. We hebben gemeend het allereerste gedeelte van zijn carrière buiten beschouwing te laten. Wiskunde is ons terrein niet, maar hij heeft ook relatief weinig werk nagelaten uit die periode. In Rotterdam (vanaf 1980) komt hij pas echt in het vizier van misdaad- en rechtshandhavingonderzoek en daar pakken wij de draad op. Zoals we hiervoor meldden, kwam Henk in Rotterdam in contact met de rechtspsycholoog Dick Hessing, en is hij zich mede door Hessing intensief met de rechtspsychologie en rechtssociologie gaan bezighouden. Zijn voorliefde voor kleinschalig, experimenteel onderzoek is daar ontkiemd en tot wasdom gekomen.

We hebben in het werk van Henk vier thema's geïdentificeerd: *regelnaleving* (voornamelijk zijn proefschrift en daaraan gerelateerde publicaties), *strafrechtspiegeling* en de relatie tussen burger en strafrechtelijk systeem (in zijn werk aan de Erasmus Universiteit en bij het NSCR en aan zijn leerstoelen in Antwerpen en Amsterdam), *geografische criminologie* (bij het NSCR) waaronder ook het onderwerp *guardianship* waaraan hij de laatste jaren met onderzoekers uit binnen- en buitenland werkt, en tenslotte, de *methodologie*, waaronder we zijn werk aan simulatiemodellen scharen, alsmede zijn bijdragen om de scheidslijnen tussen kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden te overbruggen (voornamelijk binnen het NSCR).

Regelnaleving

Weinigen zullen weten dat Henks eerste (interne) publicatie op rechtswetenschappelijk terrein over mensenrechten ging (Elffers et al., 1983). Al snel daarna verschijnen publicaties op een terrein waarvan we Henk goed kennen: naleving en overtreding (of ertussen: ontduiking) van belastingwetgeving. In de titels van de eerste twee publicaties uit 1985 (Elffers & Hessing, 1985a,b) zijn meteen de belangrijkste thema's in deze onderzoekslijn van Henk te herkennen: *De afwezige belastingbetaler en de idee-fixe van*

de afschrikking en *Economic man or social man*. Centrale vraag in veel publicaties is welke factoren bepalen of mensen (belasting)regels naleven. De criminoloog is in dit onderzoek al duidelijk herkenbaar: terwijl in dit onderzoeksdomein veel onderzoek zich richt op *compliance*, spitst het onderzoek van Henk zich meestal toe op het negatieve eind van het compliance-spectrum: belastingontduiking en belastingfraude.

Henk vertrekt daarbij vaak vanuit de rationele-keuzetheorie. De rationele-keuzetheorie stelt dat menselijke beslissingen tot stand komen door bij alle alternatieven impliciet na te gaan wat de verwachte balans van voor- en nadelen is, om dan dat alternatief te kiezen dat in deze termen het gunstigst uitpakt. Henk waarschuwt daarbij voor een al te enge interpretatie van deze theorie: het gaat niet alleen om financiële kosten en baten. Voor wie vindt dat het afwegen van voor- en nadelen als verklaring van (wan)gedrag allemaal wel erg kil, calculerend en amoreel klinkt, onderstreept Henk dat men gerust allerlei immateriële, en zelfs morele afwegingen tot die kosten en baten kan rekenen. En dat komt volgens Henk de kracht van het model ten goede. Veel onderzoek van Henk laat zien dat burgers en bedrijven niet uitsluitend materiële kosten en baten in hun afwegingen betrekken, maar in hun winst-verliesrekening veel meer factoren mee laten wegen dan de loutere strafdreiging en pakkans. Schuldgevoel en normbesef ziet Henk nadrukkelijk ook als kosten van regelovertreding.

Henk maakt overigens niet alleen gebruik van de rationele keuzetheorie, maar bijvoorbeeld ook van theorieën over morele ontwikkeling en het aanleren van normen. Daarmee laat hij nog maar eens zien dat hij als wiskundige wel degelijk kaas heeft gegeten van de (rechts)psychologie. Aan de hand van de nalevingstypologie van Kelman maakt Henk onderscheid tussen gedwongen naleving ('zich voegen'), zich identificeren met regelnavolgers en internalisering van regels (Elffers, 2005, 2008). Zo vond Henk samen met Hessing dat strafdreiging om naleving van belastingregels af te dwingen alleen effectief is voor de *zich voegenden*, wanneer de sanctie zeker, snel en zwaar is. In de praktijk is dat vrijwel onhaalbaar. Wettelijke sancties zijn indirect effectief voor de *identificeerders*, degenen die zich aan regels houden omdat ze willen behoren tot een sociale groep waarin dat de norm is. Voor de identificeerders onderhoudt het sanctioneren van anderen de sociale norm. En wettelijke sancties zijn overbodig voor de *internaliseerders*, degenen die regels volgen omdat zij die regels tot onderdeel van hun eigen kijk op de wereld hebben gemaakt (Elffers & Hessing, 1997).

De bevindingen van het onderzoek van Henk hebben een breder bereik dan alleen de naleving van belastingwetgeving. Zo maakt onderzoek van Henk duidelijk dat de relatie tussen zelfgerapporteerde intenties of zelfgerapporteerd gedrag niet sterk gerelateerd hoeft te zijn aan daadwerkelijke regelnaleving (Elffers et al., 1988). En ook Henk zelf past zijn op het terrein van belastingregelovertrading ontwikkelde ideeën toe op andere criminologische thema's, zoals cameratoezicht en de aanpak van veelplegers. Henk ziet

strafrechtelijke normen als niet anders dan in een juridisch kader neergeslagen sociale normen. “Mensen vinden niet dat ze elkaar niet mogen doodslaan, *omdat* dat in het WvS als strafbaar wordt omschreven, nee, doodslag wordt in het WvS strafbaar gesteld omdat wij Nederlanders, en trouwens alle wereldbewoners, in het algemeen vinden dat men niet behoort dood te slaan.” (Elffers & van Baal, 2008, p. 86).

Juist vanuit psychologische theorieën over morele ontwikkeling wijst Henk op het belang van het maken van een onderscheid tussen verschillende soorten strafrechtelijke normen. Henk maakt onderscheid tussen ‘majoriteitsregels’ en ‘minoriteitsregels’. In de strafrechtswetenschap is dit onderscheid ook wel bekend als ‘mala in se’ en ‘mala prohibita’ (juristen houden nu eenmaal van Latijn). Majoriteitsregels zijn strafrechtelijk gesanctioneerde regels die door de meeste mensen ook zouden worden onderschreven, zelfs al zou overtreding niet wettelijk strafbaar zijn gesteld. Minoriteitsregels zijn regels waarvan overtreding weliswaar strafbaar is gesteld, maar die voor de meerderheid van de bevolking ‘relatief’ zijn; overtreding niet uit de aard van het gedrag zelf als abject wordt ervaren door een meerderheid van de bevolking. De belastingwetgeving is hiervan een uitstekend voorbeeld.

Henk stelt (onder andere: Elffers, 2005) dat strenge straffen bij majoriteitsregels overbodig zijn, omdat de regels door de meerderheid van de bevolking zijn geïnternaliseerd en dus ook zonder sanctiedreiging zullen worden nageleefd. Strenge straffen kunnen wel een rol spelen in de bevordering van naleving van minoriteitsregels, omdat die niet door de meerderheid zijn geïnternaliseerd. Echter, Henk wijst erop dat het onwaarschijnlijk is dat dit zal worden toegepast omdat het maatschappelijk draagvlak ontbreekt voor kostbaar intensief toezicht of invoering van strenge straffen voor regelovertradingen waarvan de ernst niet breed wordt gevoeld. Bovendien zullen er betrekkelijk veel potentiële overtreders zijn, omdat weinigen de regel hebben geïnternaliseerd of zich met afkeuring geïdentificeerd, zodat het omzetten van een strafdreiging in een feitelijke strafoplegging erg kostbaar is.

Henk heeft met creatieve onderzoeksdesigns en voorbeelden deze ogenschijnlijk eenvoudige hypothese empirisch weten te ondersteunen. Achter deze theorie van regelnaleving en afschrikking gaat een indrukwekkende synthese schuil van inzichten uit de verschillende wetenschappelijke disciplines waarin Henk zich in zijn academische loopbaan heeft verdiept. Dat zijn inzichten ook van belang zijn voor de praktijk van de rechtshandhaving en de strafrechtspleging moge duidelijk zijn.

Strafrechtspleging

Een andere maar verwante onderzoeksinteresse van Henk betreft de empirische bestudering van de strafrechtspleging. Deze onderzoeksinteresse vloeit voort uit het hierboven beschreven onderzoek naar oorzaken van regelovertrading en betreft de strafrechtelijke consequenties hiervan en de zin

en (vooral) onzin van strengere straffen. Ging zijn eerste, Antwerpse, oratie over het effect van straffen op de rationaliteit van regelovertrading, zijn tweede, Amsterdamse, oratie plaatste de roep om strengere straffen in het bredere kader van de strafrechtstoepassing (Elffers, 2008).

Vertrekpunt van Henk is dat een ruime meerderheid van de Nederlanders vindt dat de strafrechter vaak te licht straft. Maar deze roep moet volgens Henk anders worden geïnterpreteerd. Nederlanders willen dat overtredingen en misdaden vaker worden bestraft. Volgens Henk ondervinden andere aspecten van het strafproces dan de uitgedeelde straffen juist veel steun bij het Nederlandse publiek, zoals rechterlijke onafhankelijkheid, onpartijdigheid en rechtvaardigheid.

De roep om strengere straffen kan worden geïnterpreteerd als een uiting van zorg en ontevredenheid van de Nederlanders over het niveau van de criminaliteit, meent Henk. Dat moet worden aangepast en voor veel Nederlanders lijkt het een uitgemaakte zaak dat streng straffen daarbij het beste en enige middel is. Voortbouwend op het in de vorige paragraaf beschreven onderzoek legt Henk uit dat het vergroten van de pakkans vele malen belangrijker is dan het verhogen van de strafmaat.

Henks onderzoek naar de strafrechtspleging richt zich met name op de zogenaamde punitiviteitskloof. Dit is het vaak geconstateerde verschil tussen wat rechters aan straffen opleggen en wat het publiek aan straffen zou willen opleggen. Het algemeen publiek zou veel strenger willen straffen dan strafrechters in de praktijk doen. De gedachte is dan dat die kloof kan worden gedicht door het publiek volledig over de *ins* en *outs* van concrete strafzaken te informeren.

Terwijl de vaste partner van Henk bij het onderzoek naar regelnaleving Dick Hessing was, is Jan de Keijser zijn vaste partner voor deze lijn van onderzoek. De hypothese die zij daarbij doorgaans toetsen, is dat opinieonderzoek in het algemeen vraagt naar het verhoopte straffklimaat, terwijl rechters zich over concrete zaken buigen, waarbij feiten en omstandigheden van misdrijf, dader en slachtoffer in detail aan de orde komen. Men meent dan dat het publiek net zo zou straffen als de rechter, wanneer het net zo goed als de rechter op de hoogte zou zijn gebracht van details van het misdrijf. De vaak geconstateerde kloof tussen rechters en publiek zou dan dus een artefact van de methodologie zijn.

In diverse studies hebben Henk en Jan de Keijser de verschillende aspecten van de punitiviteitskloof onderzocht. Zo hebben zij voor de Raad voor de Rechtspraak onderzocht (de Keijser et al., 2006) of het publiek onder gecontroleerde omstandigheden net zo oordeelt als de rechter, wanneer het wel over dezelfde informatie zoals neergelegd in reële en gedetailleerde strafdossiers beschikt als de rechter. Strafrechters en leken werden verzocht een oordeel te vormen omtrent passende straf op basis van concrete strafdossiers. Bij vergelijking van de oordelen van rechters en leken met betrekking tot dezelfde dossiers bleek dat de leken onder deze omstandigheden toch nog

steeds veel strenger zeggen te willen straffen dan de strafrechters. Henk en Jan de Keijser concludeerden dat er (in ieder geval in Nederland) toch een substantiële kloof bestaat tussen strafrechters en publiek.

Een tegenwerping, die veel rechters naar voren brachten na lezing van het onderzoeksrapport, is dat leken die deelnemen aan een dergelijk onderzoek een referentiekader missen, terwijl dat bij rechters uit hoofde van hun professe zonder meer aanwezig is. Veel rechters menen dat juist het ontbreken van zo'n referentiekader bij leken ten grondslag ligt aan de kloof. In later onderzoek deden Henk en Jan de Keijser nader onderzoek naar dit veronderstelde effect van een referentiekader (de Keijser & Elffers, 2008). Met experimentele studies onder studenten onderzochten zij het effect van referentiekaders. Die experimenten lieten zien dat er inderdaad een effect van referentiekaders uitgaat op het oordeel van de bestudeerde studenten, maar dat effect was tegenovergesteld aan hun verwachting. Er bleek een *dramatiserend* effect te zijn van het gelijktijdig ook aanbieden van zwaardere casus, terwijl van enig *matigend* effect van het gelijktijdig ook aanbieden van lichtere zaken in een referentiekader geen sprake bleek. Verder bleek dat het dramatiseringseffect vooral diegenen tot nog zwaarder straffen verleidt die van meet af aan punitief zijn ingesteld, terwijl minder punitief ingestelden daarvoor relatief ongevoelig blijken te zijn. Als mogelijke verklaring voeren Henk en Jan de Keijser aan dat het referentiekader niet alleen zorgt voor het benadrukken van proportionaliteit, maar ook voor het besef wat voor ernstige misdrijven er zoal worden gepleegd. Zij vermoeden dat rechters door gewenning niet meer gevoelig zijn voor dit laatste effect, maar leken die voor het eerst met zulke zaken worden geconfronteerd wel.

Wie denkt dat Henk en Jan de Keijser daarmee vinden dat professionele juristen altijd gelijk hebben, heeft het mis. In ander onderzoek laten zij juist de fouten van juridische professionals zien. Meer in het bijzonder richt dit onderzoek zich op de voor rapportages van forensisch deskundigen ingevoerde methodiek van 'logisch correct rapporteren'. Door forensische onderzoeksbevindingen niet langer in een herkomstuitspraak te gieten, maar in de vorm van een aannemelijkheidverhouding te presenteren, treedt de forensisch deskundige niet buiten zijn of haar deskundigheid. In 'logisch correcte' zin kan de deskundige immers niet meer dan precies uitdrukken wat de diagnostische waarde is van de bevindingen. Wat er vervolgens met het forensisch bewijs gebeurt in een rechtszaak is aan de rechter. Het onderzoek (de Keijser et al., 2009) toont aan dat rechters en advocaten conclusies in deskundigenrapportages nog niet goed begrijpen wanneer deze met behulp van een aannemelijkheidverhouding geformuleerd zijn. Dit achten de auteurs zorgelijk, omdat in de dagelijkse strafrechtspraktijk met deze rapportages wordt gewerkt en er mede op basis van dergelijke rapporten beslissingen worden genomen die verstrekkende gevolgen hebben voor mensen.

Geografische criminologie

De geografische criminologie tracht ruimtelijke variaties in criminaliteit en rechtshandhaving te verklaren als functie van enerzijds de kenmerken van buurten, straten en gebouwen, en anderzijds de wijze waarop potentiële daders, potentiële slachtoffers en informele en formele toezichthouders hun ruimtelijke omgeving gebruiken.

Henk heeft op uiteenlopende wijze bijgedragen aan de ontwikkeling van dit vakgebied, zowel nationaal als internationaal. Een terugkerend thema in die bijdragen is, het zal niemand verbazen, de rationaliteit van ruimtelijk gedrag. Over variatie in de mate waarin criminelen rationeel en planmatig opereren schreef Henk een mooie bijdrage in de bundel die verscheen naar aanleiding van het 10-jarig bestaan van het NSCR (Elffers, 2004). In die bijdrage bespreekt hij drie door hemzelf onderscheiden beslissingsmodellen, in vrije vertaling die van de ‘plannende dader’, de ‘zoekende dader’ en de ‘toevallige dader’. Voor elk van deze daders laat hij —deels op basis van wiskundige afleidingen— zien hoe hun rationele ruimtelijke beslissingen aanleiding geven tot afstandsverval in het delictenpatroon. Ook Henks bijdragen aan de theorie en methodologie van criminaliteitsverplaatsing (bijvoorbeeld Bruinsma et al., 2010) kunnen we zien als uitdrukking van zijn overtuiging dat daders van criminaliteit doelgericht gedrag vertonen en reageren op ruimtelijke veranderingen in de criminele gelegenheidsstructuur.

In de periode waarin Henk zich met de geografische criminologie bezighield werd ontdekt dat in de eerste weken na een woninginbraak het risico op woninginbraak niet alleen in de getroffen woning hoger is dan anders, maar dat dit ook geldt voor woningen in de directe omgeving. Die nieuwe inbraken worden wel ‘*near repeats*’ genoemd. Samen met collega’s uit Nederland, Engeland en de Verenigde Staten heeft Henk laten zien dat dit verschijnsel zich op uiteenlopende plaatsen in de wereld voordoet (Johnson et al., 2007).

Eerder in deze inleiding is al vermeld dat Henk ooit voornemens is geweest om een proefschrift te wijden aan randomisatie in de geografie. Daar is het vanwege zijn overstap naar de Erasmus Universiteit niet van gekomen. Zijn fascinatie voor dit onderwerp heeft hij wel kunnen botvieren op een ander deel terrein van de geografische criminologie waar hij belangrijke bijdragen aan heeft geleverd, namelijk dat van de computersimulatie van ruimtelijk gedrag. Met behulp van simulatie kan onderzocht worden in hoeverre eenvoudige beslisregels van criminelen en wetshandhavers tot ruimtelijke criminaliteitspatronen leiden die overeenkomen met wat in de empirie wordt waargenomen. Tot Henks wapenfeiten op dit terrein behoren niet alleen zijn toepassingen over ruimtelijke surveillancepatronen, maar ook zijn pleidooien om simulatieonderzoek eenvoudig en beheersbaar te houden, en de verleiding te weerstaan om te complexe ‘realistische’ modellen te construeren (Elffers & van Baal, 2008).

In de laatste jaren van zijn carrière is Henk – geïnspireerd door de routine activiteitentheorie van Marcus Felson (Cohen & Felson, 1979; Clarke & Felson, 1993) in de ban geraakt van het verschijnsel *guardianship*. Guardianship gaat over de vraag op welke wijze burgers of organisaties kunnen voorkomen dat criminaliteit plaatsvindt door potentiële daders ervan te weerhouden op een bepaalde locatie en op een bepaald moment misdrijven te plegen. Volgens de routine activiteitentheorie ontstaat een clustering van criminaliteit op plaatsen en op tijdstippen waar gemotiveerde daders en aantrekkelijke doelwitten samenkomen zonder *guardians* die een oogje in het zeil houden. In de criminologie zijn er naast dit belangrijke concept van Felson diverse varianten bedacht zoals de omstander en de *place manager*. Danielle Reynald heeft het concept van Felson verder uitgewerkt in haar proefschrift over guardianship. Reynald heeft vier stadia van guardianship geïdentificeerd (zichtbaarheid, beschikbaarheid, capaciteit en interventie) en vervolgens empirisch getest (Reynald, 2009b,a; Reynald & Elffers, 2009). Momenteel wordt met Henk gewerkt aan twee vervolgvragen: (1) wat zijn de emotionele en cognitieve processen die bepalen of informele guardians —gedefinieerd als onafhankelijke omstanders die geen formele taak hebben om criminaliteit te voorkomen— ingrijpen wanneer ze getuige zijn van een situatie waarin hulp noodzakelijk is, en (2) wat is de interactie tussen informele guardians en formele rechtshandhavers zoals de politie? Vervangen zij elkaar, versterken zij elkaar of zijn het concurrenten? Samen met anderen onderzoekt Henk deze vragen door middel van observaties, interviews en sociale experimenten.

Methodologie

De grote variëteit in Henks wetenschappelijke werk zien we niet alleen terug in de brede waaier aan onderwerpen waarmee hij zich bezighoudt, maar zeker ook in de diversiteit aan onderzoeksmethoden die hij gebruikt om zijn onderzoekspuzzels op te lossen. Waar Henk in zijn tijd bij het Mathematisch Centrum nog vooral publiceerde over statistische methoden, gingen zijn veranderingen van werkomgeving gepaard met een verschuiving naar de toepassing van de methoden. De statistiek werd minder object van studie en meer een gereedschapskist waaruit Henk voor verschillende problemen verschillende oplossingen kon halen. Hij paste statistische methoden uit de geografie en de epidemiologie toe in de analyse van criminaliteitsgegevens, verrichtte allerlei (quasi-)experimentele studies naar de strafrechtspleging, gebruikte *agent-based modeling* om de theoretische implicaties van de interacties tussen daders, slachtoffers en guardians te ontwarren.

Aan de geografie werden zogenaamde *gravity models* ontleend, waarmee de mobiliteit van daders tussen de buurten waar ze wonen en die waarin ze hun delicten plegen kon worden bestudeerd. Zo toonde Henk met zijn collega's aan dat criminelen zich geconfronteerd zien met etnische barrières

tussen buurten (Reynald et al., 2008). Daders afkomstig uit buurten met een bepaalde etnische compositie waren aanzienlijk minder geneigd delicten te plegen in buurten met een duidelijk andere etnische samenstelling.

Henk gebruikte in het onderzoek naar *near repeats* aan de epidemiologie ontleende modellen om besmettelijkheid van woninginbraak vast te stellen. Dat dit voor Henk niet louter een wetenschappelijke exercitie betrof waarin enkel door middel van statistiek een samenhang werd aangetoond, moge blijken uit zijn inzet om experimenteel na te gaan hoe de verspreiding van deze vorm van criminaliteit kan worden voorkomen. De vaststelling dat het *near repeat phenomenon* een empirische regelmatigheid betreft in de criminologie (Johnson et al., 2007) is theoretisch zeker interessant, maar Henk vroeg zich steeds vaker af, ook op basis van zijn contacten bij diverse politiekorpsen, of deze bevinding voor de politie wel voldoende handvatten biedt om in te grijpen. Met collega's van de afdeling Strafrecht en Criminologie (en in samenwerking en overleg met de politie Amsterdam-Amstelland) was Henk de eerste die een experiment uitvoerde waarin de inzet van de politie gericht was op het voorkomen dat dergelijke '*near repeats*' plaatsvinden (Peeters et al., 2012). Dat is een opzienbare prestatie, want (veld)experimenten op het terrein van de rechtshandhaving zijn in Nederland en elders vrij zeldzaam vanwege de grote praktische en wetenschappelijke moeilijkheidsgraad. Nadere bestudering van de criminaliteitsgegevens en de resultaten van het experiment leerde Henk dat de periode waarin de kans op een *near repeat* is verhoogd veelal te kort lijkt om een preventieve actie van de zijde van de politie te kunnen organiseren.

In zijn hierboven besproken onderzoek naar de strafrechtspleging heeft Henk allerlei (quasi-)experimenten verricht naar met name de zogenaamde punitiviteitskloof tussen burgers en rechters: burgers zouden strenger willen straffen dan rechters in de praktijk doen. Henk gebruikte met verschillende collega's (quasi-)experimentele designs om na te gaan hoe burgers zouden straffen wanneer zij zelf op de stoel van de rechter zouden zitten (de Keijser et al., 2006; Ruiter et al., 2011). Door burgers en rechters gestandaardiseerde casus voor te leggen, werd het mogelijk systematisch na te gaan hoe de oordelen verschillen en waardoor de verschillende oordelen mogelijk tot stand komen.

Hoewel veel wiskundigen streven naar elegante analytische oplossingen voor bepaalde onderzoeksvragen, is —zeker met het beschikbaar komen van krachtige computers— het gebruik van simulatietechnieken steeds belangrijker geworden. Sommige problemen blijken dermate lastig analytisch op te lossen dat simulatie een mooie oplossing biedt. Henk heeft deze ontwikkeling niet aan zich voorbij laten gaan en past met verschillende collega's *agent-based modeling* toe in de studie van criminaliteitspatronen (Bosse et al., 2010). Met name het gegeven dat de sociale werkelijkheid zeer complex is vanwege het feit dat sociale actoren reageren op het gedrag van anderen leidt tot *feedback* die zonder simulatie vaak onmogelijk te onderzoeken is.

Hoewel Henk is opgeleid als wiskundig statisticus, staat in zijn werk geenszins het gebruik van allerhande geavanceerde wiskunde of statistische analysetechnieken centraal. Veeleer geeft hij blijk van een goed gevoel voor methodologie en waar mogelijk gebruikt hij in zijn empirische werk krachtige onderzoeksdesigns —idealiter met een experimentele opzet— waardoor allerlei geavanceerde statistiek overbodig is. Wellicht is het juist vanwege zijn statistisch inzicht dat hij het onderzoeksdesign en de kwaliteit van de onderzoeksdata zo belangrijk vindt. Met gebrekkige data is het immers lastig puzzels oplossen, hoeveel geavanceerde statistiek je er ook tegenaan smijt. Dit probleem heeft Henk ook parten gespeeld toen hij op grond van zijn statistische expertise gevraagd werd als getuige-deskundige op te treden in de zaak tegen de Haagse verpleegkundige Lucia de Berk. De data waarmee Henk gevraagd werd te rekenen bleken onvolkomenheden en onjuistheden te bevatten, en tot verbijstering van Henk en vele anderen leek het er in de berichtgeving in de media over deze zaak vaak op alsof niet de politie en het Openbaar Ministerie maar Henk voor de geldigheid van de gegevens verantwoordelijk was. Het was wrang dat Henk, die zich in zijn eigen onderzoek altijd sterk maakt voor datakwaliteit, juist op dit punt zoveel onverdiende kritiek te verduren kreeg.

Henks zorgen over de kwaliteit van onderzoeksdata illustreren we aan de hand van twee voorbeelden: zijn onderzoek naar de kwaliteit van slachtofferenquêtes en dat naar de kwaliteit van *open coding* in kwalitatief onderzoek. Hoewel slachtofferenquêtes dertig jaar geleden wellicht gezien werden als dé oplossing om het *dark number* probleem in de criminologie te lijf te gaan, hebben Margit Averdijk en Henk onlangs laten zien dat dergelijke enquêtes zeker niet gezien moeten worden als de heilige graal van de criminologie (Averdijk & Elffers, 2012). De gemeente Amsterdam maakte het hun mogelijk om respondenten die zeiden aangifte te hebben gedaan omdat ze slachtoffer waren geweest van criminaliteit, terug te zoeken in de officiële geregistreerde aangiftecijfers, en andersom. In minder dan de helft van de gevallen meldden respondenten die wel aangifte bleken te hebben gedaan ook in de enquête dat ze slachtoffer waren geweest, andersom kon slechts iets meer dan een derde van de gevallen worden teruggevonden. Met Jody Miller bedacht Henk een onderzoeksdesign om de betrouwbaarheid van codering in kwalitatief onderzoek na te gaan. Criminologen die als expert in kwalitatief criminologisch onderzoek te boek staan werd gevraagd transcripties van een echt en een fictief —uit Henks duim gezogen— interview te coderen volgens de *state-of-the-art* methode. Waar het in het kwalitatief criminologisch onderzoek de gewoonte is om dergelijke transcripties door slechts één persoon —vaak de onderzoeker zelf— te laten coderen, toonden Jody en Henk aan dat er grote inconsistenties optreden wanneer meerdere personen dezelfde tekst coderen (zie de bijdrage van Jody Miller in dit *Liber amicorum* voor een verdere toelichting op deze samenwerking).

De persoon Henk Elffers

De redacteuren kennen Henk al vele jaren als collega op het NSCR en bij de afdeling Strafrecht en Criminologie van de Vrije Universiteit. In deze inleiding willen we ook proberen de eigenschappen te beschrijven die Henk als persoon zo bijzonder maken. We doen dat niet omdat het nu eenmaal zo hoort in een *Liber amicorum*, maar omdat Henks bijdragen aan de wetenschap pas echt goed beoordeeld kunnen worden als ook aandacht wordt besteed aan de wijze waarop hij in staat is om het beste in anderen naar boven te halen. We doen dit aan de hand van de uiteenlopende rollen waarin wij Henk hebben leren kennen: als netwerker, als docent, als promotor en als collega.

Henk als netwerker

Henk is een ‘mensenmens’. Hij is sterk gericht op anderen, is toegankelijk en legt gemakkelijk contacten met anderen. Het is dan ook niet voor niets dat hij beschikt over een zeer groot netwerk van binnen- en buitenlandse collega’s. Zijn netwerk is gebouwd op de traditionele pijlers van persoonlijke ontmoetingen en gesprekken. Hij maakt uiteraard wel gebruik van e-mail, maar modernere varianten van communicatie zoals *Facebook* of *Twitter*, zijn aan Henk niet besteed. Om contacten te leggen heeft Henk die ook niet nodig en nooit nodig gehad.

Waar ook ter wereld Henk is en wat ook de reden van zijn verblijf, hij zal altijd contact opnemen met een lokale universiteit om iemand op te zoeken met wie mogelijk een gedeelde interesse bestaat (die bestaat immers altijd). Hij zal altijd aanbieden om langs te komen en indien gewenst een lezing te verzorgen. Hij zal ook nooit nalaten om mensen die hij ontmoet uit te nodigen en aan te sporen het NSCR of de Vrije Universiteit te komen bezoeken.

Als echte bruggenbouwer is Henk genereus met zijn contacten. Hij laat anderen graag meeprofiteren van zijn uitgebreide netwerk. Hij brengt vaak collega’s in contact met mensen (vaak beroemdheden uit het vakgebied) die hij op congressen en symposia ontmoet. Hij doet dat vooral ook bij jonge mensen, meestal promovendi, die zelf nog geen groot netwerk hebben, nog niet goed hun weg vinden in het vakgebied of nog wat schroom hebben om met bekende criminologen of rechtspsychologen in contact te treden. Zijn hele loopbaan is Henk bij uitstek iemand geweest die gericht is op samenwerking en op dienstbaarheid aan anderen. De overgrote meerderheid van zijn publicaties zijn met coauteurs geschreven en zelden wordt onderzoek door hem alleen gedaan. Die gerichtheid op anderen is een rode draad in zijn loopbaan die al begon bij zijn baan als wiskundig consulent van het Mathematisch Centrum.

Henk als docent

Henk is een begenadigd en gevierd docent. Van de cursus *Research designs* die hij al jarenlang aan promovendi geeft wordt hoog opgegeven door hen die hem gevolgd hebben. Promovendi komen soms van heinde en verre om aan deze cursus deel te nemen. In werkgroepen en als begeleider van kleine groepjes studenten met een onderzoeksopdracht komen de sterke kanten van Henk het beste tot hun recht. Henk is een geduldige, heel benaderbare docent die goed kan luisteren, en die maakt dat studenten zich gewaardeerd en op hun gemak voelen. Ook als docent gebruikt Henk bij voorkeur traditionele middelen van kennisoverdracht, en is hij geen *early adopter* van moderne middelen. Zijn collega's hebben hem er jaren van moeten overtuigen dat *sheets* die door hem met een prehistorisch grafisch programma (in het antiquariaat van de software bekend als *Harvard Graphics*) werden vervaardigd echt niet meer konden in de moderne tijd. Het lukte hen eigenlijk niet Henk tot *Powerpoint* te bekeren. De enige manier om eindelijk van die doorschijnende folio's af te komen, was de overheadprojector weg te gooien toen hij een keer niet op het NSCR was.

Henk als promotor

Als promotiebegeleider heeft Henk een geheel eigen stijl die sommigen 'ouderwets' noemen. Voor hem is een proefschrift een *opus magnum* van de kandidaat (zoals in oude tijden gebruikelijk aan universiteiten). Hij was in zijn hart tegen de moderne praktijk (al zal hij dat nooit tegen een promovendus zeggen) van het bundelen van artikelen. Het meest centrale kenmerk van die stijl is dat de rol van de promotor meer die van consultant en klankbord is dan die van begeleider of supervisor. Promovendi van Henk krijgen wel een onderwerp binnen het onderzoekprogramma aangereikt, maar zullen vervolgens altijd op eigen houtje hun eigen weg moeten vinden als het gaat om de meest interessante onderzoeksvragen, theorieën en methoden. Hij zal het niet zo hardop zeggen, maar Henk gruwet van het idee dat promovendi er zijn om aan de hand van de promotor de ideeën van de promotor op vakkundige wijze te leren uitvoeren, en vier of vijf van deze ideeën met de promotor als coauteur in een wetenschappelijk tijdschrift geplaatst te zien krijgen. De proefschriften die Henk heeft begeleid zijn dan ook heel divers en dragen nooit 'het stempel van de meester' om de eenvoudige reden dat de meester weigert om er zijn stempel op te drukken. Dat wil allerminst zeggen dat Henk zich niet om zijn promovendi bekommert. Integendeel, hij besteedt juist heel veel tijd en aandacht aan ze, maar niet door hen te vertellen wat ze moeten doen, maar door een klankbord te vormen voor hun ideeën en twijfels.

Henk als collega

Het is fijn om Henk als collega te hebben. Zijn deur staat altijd voor iedereen open. Of het nu om een gewoon praatje of om advies gaat, je kunt altijd een beroep op hem doen. Toen hij van Gerben Bruinsma twee keer de vraag kreeg om een paar maanden het directeurschap van het NSCR waar te nemen, gebeurde dat met grote vanzelfsprekendheid. Management en bestuur zijn echter niet echt zijn ding, al moet op zijn tijd natuurlijk vergaderd worden, maar mag dat vooral niet te lang duren. Henk is doorgaans een pragmaticus. In de zeldzame gevallen waarin hij principieel ergens sterk tegen of sterk voor is, dan heb je een moeilijke aan hem. Dan blijft hij tot het einde doorgaan. Maar vooral is Henk een ‘mensenmens’. Dat blijkt bijvoorbeeld heel goed uit de wijze waarop hij op congressen opereert. Hij gaat bij voorkeur niet met directe collega’s of mensen die hij al goed kent dineren, maar probeert altijd nieuwe contacten aan te boren. Henk steekt het ook niet onder stoelen of banken dat hij meent dat dit de juiste instelling is. Eten met je collega’s kun je thuis ook, dus laat hij een clique collega’s graag links liggen.

Vanwege de flexibele werkomgeving bij de rechtenfaculteit heeft Henk daar geen deur want geen eigen kamer. Dan toont Henk zijn werkelijke collegiale inslag door op zijn wekelijkse VU-dag meestal op een open werkplek tussen collega’s te gaan zitten. Verder zet hij een naambordje op zijn bureau, zodat het eenieder duidelijk is dat hij aanwezig is (wat meestal ook blijkt uit de geanimeerde gesprekken). Overigens heeft Henk een belangrijke en onmisbare stempel gedrukt op de inrichting van de nieuwe werkomgeving van de rechtenfaculteit. Toen hij vernam dat overleg voortaan in daartoe te reserveren zaaltjes diende te gebeuren en er op werkkamers alleen nog maar één bureaustoel zou komen, kwam Henk in protest en wees hij het faculteitsbestuur op het belang van informeel, spontaan, bilateraal collegiaal overleg. Op zijn initiatief is daarom op elke kamer een tweede stoel geplaatst. Deze rode stoeltjes staan binnen de faculteit bekend als de ‘Henk Elffers stoel’. Een prachtige nalatenschap.

Henk organiseert ook graag samenkomsten op het instituut of bij hem thuis. Henk houdt daarbij ook van een goed glas wijn. De NSCR-themagroep *Mobiliteit en spreiding van criminaliteit* komt zeker jaarlijks bij hem thuis over de vloer. Uiteraard beginnen die bijeenkomsten serieus met een discussie over werk, maar het is volgens Henk niet de bedoeling om uitsluitend in inhoudelijke, werkgerelateerde discussies te blijven hangen. Tegen de huisregels in, want je moet zelf ook wel eens regels overtreden om te weten hoe dat werkt, zet Henk bij het NSCR ook altijd eigen —zeer sterke— koffie die hij graag deelt met collega’s. Waar wij Henk zien als smeerolie in de organisatie, weet hij dat koffie en alcoholische versnaperingen eenzelfde functie vervullen.

Over de totstandkoming van dit *Liber amicorum*

Het was voor iedereen die Henk en zijn werk kent vanzelfsprekend dat hem bij zijn afscheid van het NSCR en de Vrije Universiteit een *Liber amicorum* aangeboden zou worden. De eerste taak voor ons samenstellers was uiteraard om een selectie te maken van vrienden, (oud)collega's, promovendi en coauteurs met wie Henk gedurende zijn loopbaan heeft samengewerkt.

Het behoort tot de wiskundige folklore om wiskundigen te rubriceren aan de hand van hun *Erdősgetal*. Dit getal karakteriseert de 'samenwerkingsafstand' tussen de betreffende persoon en de Hongaarse wiskundige Paul Erdős, waarbij samenwerking geformaliseerd is als coauteurschap. Het Erdősgetal van een auteur wordt als volgt gedefinieerd².

- Paul Erdős heeft het Erdősgetal 0;
- Het Erdősgetal van elke andere auteur X is gelijk aan het kleinste Erdősgetal van alle auteurs met wie X ooit een artikel heeft gepubliceerd, opgeteld bij 1;
- Indien geen van de auteurs met wie X ooit een artikel heeft gepubliceerd, een eindig Erdősgetal heeft, is het Erdősgetal van X oneindig groot.

Als u geen moeite heeft om deze definitie te doorgronden is de kans groot dat uw Erdősgetal kleiner is dan 6. Het Erdősgetal van Henk is 4.

De meeste personen van wie een bijdrage in dit *Liber amicorum* is opgenomen hebben een *Elffersgetal* van 1 en daarmee een Erdősgetal van minimaal 3 en maximaal 5, hetgeen betekent dat zij samen met Henk gepubliceerd hebben. Toch is het Elffersgetal geen criterium geweest bij het selecteren van auteurs voor dit *Liber amicorum*. We hebben wel Henks publicatielijst doorgespit, onderzocht wie er collega's van Henk waren in zijn diverse werkkringen, en notoire vrienden van Henk gepolst om te voorkomen dat we mensen zouden vergeten die in Henks loopbaan belangrijk zijn geweest.

Vanaf het moment dat vastgesteld was welke mensen voor een bijdrage zouden worden uitgenodigd was het samenstellen van dit *Liber amicorum* eigenlijk een eenvoudige taak, niet in de laatste plaats omdat het ons geen enkele moeite kostte om collega's en vrienden van Henk voor het schrijven van een bijdrage te enthousiasmeren. Indachtig de filosofische overtuiging die wij Henk toedichten hebben wij er voor gekozen om aan de bijdragen uitsluitend de eis te stellen dat de omvang niet meer dan 5,000 woorden mocht zijn. Aan onderwerp, benadering, methodologie of schrijfstijl hebben we geen eisen gesteld.

---

²<http://nl.wikipedia.org/wiki/Erd%C5%91sgetal>

Zoals wij gehoopt hadden vormen de bijdragen aan dit *Liber amicorum* dan ook een getrouwe afspiegeling van de pluriformiteit die zo kenmerkend is voor Henks eigen bijdragen aan de wetenschap. Die pluriformiteit is niet alleen af te lezen aan de zeer uiteenlopende onderwerpen van de bijdragen, maar ook aan de diversiteit van benaderingen. Beschouwende betogen en theoretische exercities worden afgewisseld met empirische studies, geavanceerde statistische modellen met eenvoudige kruistabellen, simulaties met kwalitatieve analyses, en formele analyses met meer speelse bijdragen over werk en persoon van Henk. Verder mag als bijzonder worden opgemerkt dat er veel internationale bijdragen zijn ingediend door gerenommeerde wetenschappers, die in veel gevallen tijd hebben willen vrijmaken in hun toch al drukke agenda.

Een bijna inherente eigenschap van het *Liber amicorum* als genre is dat er een relatief zwaar accent komt te liggen op recente werkkringen en wetenschappelijke activiteiten, en dat recente collega's er een meer prominente rol in spelen dan degenen met wie de bejubelde wetenschapper de eerste stappen zette van zijn of haar wetenschappelijke loopbaan. Dit *Liber amicorum* is daarop geen uitzondering, en juist daarom is het goed er op te wijzen dat ook een groot aantal collega's uit Henks jongere jaren *acte de présence* geven.

Om enige ordening aan te brengen in de verscheidenheid aan bijdragen hebben we ze gerangschikt in vier thema's waaraan Henk belangrijke bijdragen heeft geleverd en die hiervoor zijn beschreven: regelnaleving, strafrechtspiegeling, geografische criminologie en methodologie. In enkele gevallen is die ordening lastiger, omdat auteurs in hun bijdrage bijzondere onderwerpen aansnijden of hun persoonlijke relatie met de emeritus uitdiepen.

Literatuur

- Averdijk, M. & Elffers, H. (2012). The discrepancy between survey-based victim accounts and police reports revisited. *International Review of Victimology*, 18:91–107.
- Bosse, T., Elffers, H., & Gerritsen, C. (2010). Simulating the dynamical interaction of offenders, targets and guardians. *Crime Patterns & Analysis*, 3:51–66.
- Bruinsma, G. J. N., Bernasco, W., & Elffers, H. (2010). Ruimtelijke verplaatsing van criminaliteit: Theorie, methodologie en empirie. In: Muller, E., van der Leun, J., Moerings, M., & van Calster, P., redactie, *Criminaliteit*, pp 375–396. Alphen aan den Rijn, Kluwer.
- Clarke, R. V. & Felson, M. (1993). *Routine activity and rational choice: Advances in criminological theory*, volume 5. New Brunswick, NJ, Transaction Books.

- Cohen, L. E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44:588–608.
- de Keijser, J. W. & Elffers, H. (2008). Straffen in context: Het effect van referentiekaders op de publieke opinie over straf. *Tijdschrift voor Criminologie*, 50:233–247.
- de Keijser, J. W., Elffers, H., Kok, R. M., & Sjerps, M. J. (2009). *Bijkans begrepen?: Feitelijk en vermeend begrip van forensische deskundigenrapportages onder rechters, advocaten en deskundigen*. Den Haag, Boom Juridische Uitgevers.
- de Keijser, J. W., van Koppen, P. J., & Elffers, H. (2006). *Op de stoel van de rechter: Oordeelt het publiek net zo als de strafrechter? Research Memoranda*. Den Haag, Sdu Uitgevers.
- Elffers, H. (2004). Decision models underlying the journey to crime. In: Bruinsma, G., Elffers, H., & de Keijser, J. W., redactie, *Punishment, places and perpetrators: Developments in criminology and criminal justice research*, pp 182–197. Uffculme, Cullompton, Devon (UK), Willan.
- Elffers, H. (2005). *De rationele regelovertreder*. Den Haag, Boom Juridische Uitgevers.
- Elffers, H. (2008). *Een straffe aanpak*. Den Haag, Boom Juridische Uitgevers.
- Elffers, H., Akkermans, P. W. C., Engberts, A. B., de Groot, C. H., & Wolterbeek-Matlung, A. T. (1983). Complaints about violations of human rights. *Mededelingen van het Juridisch Instituut*.
- Elffers, H. & Hessing, D. J. (1985a). De afwezige belastingbetaler en de idee-fixe van de afschrikking. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 54:182–185.
- Elffers, H. & Hessing, D. J. (1985b). Economic man or social man? In: Brandstätter, H. & Kirchler, E., redactie, *Economic psychology*, pp 195–203. Linz, Trauner.
- Elffers, H. & Hessing, D. J. (1997). Methoden van rechtspsychologie. In: van Koppen, P. J. & Hessing, D. J., redactie, *Het hart van de zaak: Een inleiding in de rechtspsychologie*, pp 677–720. Deventer, Kluwer.
- Elffers, H., Hessing, D. J., Weigel, R. H., & Kinsey, K. A. (1988). Tax evasion research: Measurement strategies and theoretical models. In: van Raaij, W. F., Waerneryd, K. E., & Veldhoven, G. M., redactie, *Handbook of economic psychology*, pp 517–537. London, Kluwer.
- Elffers, H. & van Baal, P. (2008). Realistic spatial backcloth is not that important in agent based simulation research: An illustration from simulating perceptual deterrence. In: Eck, J. E. & Liu, L., redactie, *Artificial crime analysis systems: Using computer simulations and geographic information systems*, pp 19–34. Hershey, PA, IGI Global.
- Johnson, S. D., Bernasco, W., Bowers, K., Elffers, H., Ratcliffe, J., Rengert, G., & Townsley, M. T. (2007). Space-time patterns of risk: A cross national assessment of residential burglary victimization. *Journal of Quantitative Criminology*, 23:201–219.

- Peeters, M. P., van der Kemp, J. J., Beijers, G. W., & Elffers, H. (2012). Het effect van intensief surveilleren vlak bij en vlak na een eerdere inbraak. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54:335–348.
- Reynald, D. M. (2009a). *Guardianship in action. A theoretical & empirical elaboration of the routine activity concept (diss. VU)*. Amsterdam, VU University.
- Reynald, D. M. (2009b). Guardianship in action: Developing a new tool for measurement. *Crime Prevention & community Safety: An International Journal*, 11:1–20.
- Reynald, D. M., Averdijk, M. D. E., Elffers, H., & Bernasco, W. (2008). Do social barriers affect urban crime trips?: The effect of ethnic and economic neighbourhood compositions on the flow of crime in The Hague, The Netherlands. *Built Environment*, 34(1):21–31.
- Reynald, D. M. & Elffers, H. (2009). The future of Newman’s defensible space theory: Linking defensible space & the routine activities of place. *European Journal of Criminology*, 6(1):45–60.
- Ruiter, S., Tolsma, J., de Hoon, M., Elffers, H., & van der Laan, P. H. (2011). *De burger als rechter: Een onderzoek naar geprefereerde sancties voor misdrijven in Nederland*. Den Haag, Boom Lemma Uitgevers.